

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'373

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214037>**Людмила ЮРСА,***orcid.org/0000-0003-3944-375X*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) *Lnuzhdak@ukr.net***Оксана НЕГЕР,***orcid.org/0000-0002-9823-8329*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) *oksanahalay83@gmail.com***ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАН СУЧАСНОГО ФІРМОНІМІКОНУ ЧЕРКАС**

Розвідка присвячена проблемам дослідження еколінгвістичного аспекту мови. Зокрема, ми розглянули функціонування онімної лексики міста Черкас на прикладі фірмонімів. У процесі дослідження визначено проблемні аспекти функціонування українського фірмонімікону пострадянської доби. Ми також звернули увагу на те, що український ономастикон посттоталітарної доби зазнав значних трансформаційних змін під впливом глобалізаційних процесів, екстра- та інтралінгвальних чинників, відхилень від законодавчої площини мовної політики України, а також недотримання норм чинного «Українського правопису».

У статті проведено аналіз деяких наукових досліджень, які зачіпають проблеми еколінгвістики, а також розглянуто український фірмонімікон міста Черкас як об'єкт вивчення еколінгвістики.

У роботі ми звернули увагу на те, що проблеми еколінгвістичних досліджень у європейському мовознавстві беруть свій початок із кінця ХХ століття. В Україні ж такі праці, які зачіпають проблеми еколінгвістичного аспекту, появились в середині ХІХ – на початку ХХ ст.

У процесі становлення незалежної України науковий світ побачив низку мовознавчих праць, які присвячені дослідженню культури слова, дотриманню законодавчих норм тощо. Одними з перших мовознавців незалежної України, чия увагу привернули еколінгвістичні розвідки, були О. Сербенська, Б. Ажнюк, О. Белей, Л. Белей, М. Романюк та інші. У статті ми проаналізували сучасний стан становлення українського фірмонімікону, зокрема, на базі назв організацій і підприємств міста Черкас.

Матеріал статті ми отримали шляхом картування. Зокрема, було записано назви магазинів, підприємств, організацій, які функціонують на території міста Черкас. Наш аналіз показав, що чимала кількість фірмонімів міста Черкаси утворилась і функціонує із порушенням естетичних норм української літературної мови, а також не дотримуються норми чинного «Українського правопису».

Еколінгвістичні дослідження вкрай важливі для врегулювання мовних норм української мови, а також для дотримання законодавчої бази України. На сьогодні мовна політика України має бути спрямованою на нормалізацію всіх питань, які порушують дотримання закону України про використання мови на різних щаблях. Чимало новоутворених назв появляються під впливом зарубіжних номінацій, адже творці тих чи інших назв, зокрема, підприємств часто вважають, що запозичені, латинографічні назви є більш презентабельними та, відповідно, будуть сприяти популяризації підприємства чи структури. Часто у процесі становлення українського фірмонімікону простежується порушення ще й такої правописної норми, як використання виключно кириличної назви. Натомість часто використовуються латинографічні назви або ж і взагалі – поєднання кирилиці та латиниці.

Також у процесі роботи ми спостерігали таке відхилення від правописно-законодавчої бази мовного врегулювання, як використання російськомовних назв.

Український ономастикон посттоталітарної доби, зокрема й фірмонімікон, насичений чималою кількістю новомодних назв, які стали наслідком екстра- та інтралінгвальних видозмін. Це наслідок данини моді, вільний доступ до різної інформації, трансформаційних змін, а також видозмін у свідомості мовців. Часто новомодні назви суперечать колориту та традиціям українців, абсолютно не відповідають тій суті, в основі якої вони лежать. Можна сказати, що часто мовці навіть не задумуються щодо наповнення слова, а керуються топовими номінаціями, назвами, які жодним чином не вписуються у колорит, традиції чи правописні норми української літературної мови.

Еколінгвістика – відносно молода наука, яка набирає своїх обертів, а також є надзвичайно важливою для сучасного мовознавства. Адже завдяки її критеріям можна вплинути на нормативність мови, дотримання її правописних норм, а також традицій мовців.

На сучасному етапі розвитку української літературної мови необхідно, щоби всі мовні, правописні, культурологічні норми врегулювалися на законодавчому рівні. Дієвість мовної політики сучасної України забезпечить чистоту.

У статті ми також вказали на причини, які сприяли увиразненню української онімної лексики, її трансформації, а також різним видозмінам. Провели аналогії до праць мовознавців, які теж простежують причини порушень мовно-правописної основи української літературної мови.

У процесі дослідження ми дійшли висновків, що онімний простір української літературної мови сучасної доби є надзвичайно різноманітним і потребує всілякого вивчення, з'ясування причин називання, а також передбачення наслідків, які можуть виникнути у разі недотримання норм чинного «Українського правопису» і законодавчої бази країни.

Дотримання норм української літературної мови має відбуватися на всіх лексичних щаблях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному тощо. Адже дотримання чистоти мови демонструє освіченість мовців, їхню національну свідомість, а також шану до історії, культури та традицій рідної мови.

Ключові слова: онім, мовна політика, еколінгвістика, фірмонім, ономастика.

Lyudmyla YURSA,

orcid.org/0000-0003-3944-375X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) Lnuzhdak@ukr.net

Oksana NEHER,

orcid.org/0000-0002-9823-8329

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics

Uzhhorod National University

(Uzhhorod, Ukraine) oksanahalay83@gmail.com

ECOLINGUISTIC CONDITION OF CHERKASY MODERN FIRMONIMICON

Our article is devoted to the problems of research of the ecolinguistic aspect of language. In particular, we considered the functioning of the onymic vocabulary of the city of Cherkasy on the example of company names. In the course of the research we identified problematic aspects of the functioning of the Ukrainian firm name icon of the post-Soviet era. We also drew attention to the fact that the Ukrainian onomasticon of the post-totalitarian era has undergone significant transformational changes under the influence of globalization processes, extra- and intralingual factors, deviations from the legislative side of Ukraine's language policy, and non-compliance with current Ukrainian spelling.

In the article we have analyzed some scientific studies related to the problems of ecolinguistics, and also considered the Ukrainian firm name of the city of Cherkasy as an object of study of ecolinguistics.

In our work, we drew attention to the fact that the problems of ecolinguistic research in European linguistics date back to the end of the twentieth century. In Ukraine, such works that address the problems of the ecolinguistic aspect date back to the mid-nineteenth – early twentieth century. XX century.

In the process of formation of independent Ukraine, the scientific world saw a number of linguistic works devoted to the study of the culture of speech, compliance with laws and regulations, and so on. O. Serbenska, B. Azhniuk, O. Beley, L. Beley, M. Romanyuk and niches were among the first linguists of independent Ukraine, whose attention was attracted by ecolinguistic explorations. In the article we have analyzed the current state of formation of the Ukrainian company name, in particular on the basis of the names of organizations and enterprises of the city of Cherkasy.

We obtained the material of our article by mapping. Thus, the names of shops, enterprises, organizations operating in the city of Cherkasy were recorded. Our analysis showed that a large number of company names of the city of Cherkasy were formed and function in violation of the aesthetic norms of the Ukrainian literary language, as well as do not follow the norms of the current "Ukrainian spelling".

Ecolinguistic research is extremely important for the regulation of language norms of the Ukrainian language, as well as for compliance with the legal framework of Ukraine. Today, Ukraine's language policy should be aimed at resolving all issues that violate the law of Ukraine on the use of language at various levels. Many newly formed names are influenced by foreign nominations, because the creators of certain names, including companies, often believe that borrowed, Latin graphic names are more presentable and thus will promote the company or structure. Often in the process of formation of the Ukrainian firm name there is a violation of such a spelling rule as the use of exclusively Cyrillic name. Instead, Latin graphic names are often used, or a combination of Cyrillic and Latin alphabet in general.

Also in the course of our work we observed such deviation from the orthographic and legislative base of language regulation as the use of Russian-language names. A large number of Cherkasy company names use Russian-language usage.

The Ukrainian onomasticon of the post-totalitarian era, in particular the firmonimicon, is saturated with a large number of new-fashioned names, which were the result of extra- and intralingual changes. This is a consequence

of the tribute to fashion, free access to various information, transformational changes, as well as changes in the minds of speakers. Often fashionable names contradict the color and traditions of Ukrainians, do not correspond to the essence on which they are based. It can be said that often speakers do not even think about the content of the word, but are guided by top nominations, names that do not fit into the color, traditions or spelling rules of the Ukrainian literary language.

Ecolinguistics is a relatively young science that is gaining momentum and is usually important for modern linguistics. After all, thanks to its criteria it is possible to influence the normativity of the language, compliance with its spelling rules, as well as the traditions of speakers.

At the present stage of development of the Ukrainian literary language, it is necessary that all linguistic, orthographic, culturological norms be regulated at the legislative level. The effectiveness of the language policy of modern Ukraine will ensure purity.

In the article we also pointed out the reasons that contributed to the expression of Ukrainian removable vocabulary, its transformation, as well as various changes. They also drew analogies with the works of linguists, who also trace the causes of violations of the linguistic and orthographic basis of the Ukrainian literary language.

In the course of the research we came to the conclusion that the onym space of the Ukrainian literary language of modern times is extremely diverse and requires all kinds of study, tracing the reasons for naming, as well as anticipating the consequences that may arise in case of non-compliance with current "Ukrainian spelling" country bases.

Observance of the norms of the Ukrainian literary language must take place at all lexical levels: phonetic, morphological, syntactic, etc. After all, the observance of the purity of the language, its norms – demonstrates the enlightenment of speakers, their national consciousness, as well as respect for the history, culture and traditions of the native language.

Key words: *onym, language policy, ecolinguistics, firmonym, onomastics.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення української фірмонімійної лексики спостерігаються чималі зміни, які є наслідком трансформації суспільної свідомості денотатів. Глибинний і системний характер видозмін свідомості громадян перш за все позначається на темпах і кількості трансформацій в українському ономастиконі сучасного періоду.

На нашу думку, вагоме значення для вивчення української онімної лексики має саме еколінгвістичний аспект дослідження українського ономастикону пострадянського періоду.

Еколінгвістичне дослідження пропріальної субсистеми української мови початку XXI ст. допоможе більш фундаментально описати особливості взаємозв'язку видозмін у галузі онімійної субсистеми української мови, а також виявить видозміни та причини їх виникнення в соціальному середовищі. Також такі дослідження дадуть змогу простежити і зробити оцінку онімійного простору для пристосування його до сучасного соціального середовища.

У сучасній мовознавчій науці відомі лише принагідні дослідження вчених, які демонструють певні чинники комплексної проблематики взаємодії мови та мовців.

В європейському мовознавстві еколінгвістична проблематика бере свій початок із кінця 80-х років XX ст. Еколінгвістичними дослідженнями займалися такі відомі науковці, як Е. Гауген, П. Зіма, В. Любась, І. Огнгайзер та інші.

В українській мовознавчій науці питаннями еколінгвістичної ситуації дослідники займалися принагідно та у розрізі культури мови, традицій та колориту українців.

Аналіз досліджень. У статті ми спробували продовжити мовознавчі розвідки знаних лінгвістів, таких як О. Сербенська, Б. Ажнюк, О. Бондарь, О. Белей, які дали змогу по-новому оцінити взаємодію нормативного використання української мови і способів вираження соціальних видозмін та варіантів пропріальної лексики української мови, а також способів використання в лексичному фонді української мови численних іншомовних запозичень, використання яких значною мірою активізувалося в період становлення незалежної України. Проведене дослідження дасть змогу краще зрозуміти структуру сучасного фірмонімікону міста Черкаси, а також з'ясувати причини, які сприяють його видозміні.

Одним із перших мовознавців, хто звернув увагу на еколінгвістичну проблему онімної лексики пострадянської країни, був О. Белей, який у своїй монографії «Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття» вказує на те, що «у сфері сучасної української ергонімії, яка практично ніким як слід ще не збиралася і не досліджувалася, панує правописний хаос. Правописна нормалізація та підвищення культури української фірмонімії ускладнюється і через об'єктивні фактори: упродовж останнього десятиліття відбулося раптове, стихійне «нановотворення» українського фірмонімікону. Тому фірмонімі масово творяться з частими порушеннями норм «Українського правопису» (Белей, 1999).

На сучасному етапі розвитку мовознавчих досліджень помітні певні зрушення в дослідженні еколінгвістичного аспекту функціонування української мови, зокрема її ономастичного простору. Наприклад, світ побачили праці С. Шестакової,

Н. Кутузи, М. Цілиної, Н. Лесовець, Л. Нуждак та інших учених.

За словами Н. Лесовець, актуальним сьогодні залишається питання мовного врегулювання найменувань міських ергооб'єктів, дотримання орфографічних і лексичних норм у процесі назвотворення (Лесовець, 2007).

На думку Л. Нуждак, глибинні трансформаційні процеси, що відбуваються в субсистемі української ергонімії посттоталітарної доби, стали причиною появи численних ненормативних варіантів власних назв об'єднань людей. Найпоширенішими порушеннями норм української літературної мови є хибна адаптація чужомовних лексем, використання латинської графіки, помилкове вживання великої літери тощо (Нуждак, 2012: 196).

Мета статті полягає у вивченні специфіки взаємодії української ергонімічної лексики та середовища, в якому вона виникає та функціонує крізь призму еколінгвістики.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми зібрали фірмоніми міста Черкас сучасної доби та провели його аналіз.

За результатами нашого дослідження було встановлено, що найвищий відсоток помилок у сучасних онімах Черкас, зокрема фірмонімах, зумовлений ігноруванням правил передання засобами української мови чужомовних онімних лексем, які лягли в основу творення та вибору власних назв об'єднань людей.

Значний відсоток становлять ненормативні варіанти сучасних українських ергонімів міста Черкас, які зумовлені ігноруванням принципу українського правопису, зокрема використання української абетки на основі кириличного письма.

Дуже часто під час творення та передання на письмі сучасних українських ергонімів одночасно застосовують засоби кириличного та латинського алфавітів: *Dovryi Hospodar* (магазин для садівників), *Sunny Obou* (магазин із шпалерами), *Хрещатик City* (торгово-розважальний центр), *Салон Viva* (салон краси), *Servant. Еда и люди* (ресторан), *Колос Plus* (ресторан), *Art-стіль* (салон краси), *Стіль-PRO* (перукарня), *KRALJA* (магазин жіночого одягу), *iГаджет* (магазин мобільних аксесуарів) та інші.

Н. Лесовець вказує на помилки у вживанні великої літери під час передання на письмі сучасних українських ергонімів, зокрема дослідниця зазначає: «Так, згідно з правилами орфографії, усередині складного за будовою слова не вживається велика літера. Однак у практиці сучасного творення ергонімів зафіксовано: ЛФ КБ «Приват-Банк», ЛФ КБ «БрокбізнесБанк», ВАТ «Центро-Куз» та інші (Лесовець, 2007: 11).

Ще одним грубим порушенням під час утворення фірмонімів є помилкове написання онімів разом або через дефіс. Наприклад, за словами Н. Лесовець, причиною помилкових написань українських ергонімів через дефіс може бути прагнення власників підприємств за допомогою ігнорування правописних норм віддиференціювати новостворене підприємство «Інтер-пласт» від наявного «Інтерпласт» (Лесовець, 2007: 12).

Порушенням лексико-правописних норм української літературної мови можна вважати численні випадки утворення сучасних українських фірмонімів на основі чужомовної, неадаптованої лексики. Наприклад: *Аврора* (супермаркет), *Шаурманія* (кафе із шаурмою), *ШаурМяу* (кафе із шаурмою), *Версаль* (магазин із шторами), *Стефані* (кафе), *Руставі* (кафе-бар), *Аква Сана* (доставка води) *Ассоль* (перукарня), *Асгард* (ювелірний магазин), *Стефанус* (книжковий магазин) тощо.

Творення таких ненормативних фірмонімів часто зводиться до транслітерації чужомовних лексем, причому не враховується ні фонетична, ні морфологічна, ні лексична специфіка української мови.

Некваліфіковані спроби залучити до джерельної бази неадаптовану чужомовну лексику породжують появу цілих варіантних рядів ненормативних ергонімів (Юрса, 2020: 91).

Ще одним відхиленням від правописних норм української мови, а також традицій і законодавчої бази української мовної політики є використання латинської графіки, наприклад: *Fler* (магазин жіночого одягу), *Dnipro Plaza* (торговельно-розважальний центр), *Hello Burger* (кафе), *Cat Café* (кафе), *Faro del Porto* (ресторан), *Habibi* (кафе), *Yoshi* (ресторан), *Kari* (магазин взуття), *Office 2000* (книжковий магазин), *Nice 2 Meet You* (ресторан), *Forest* (ресторан), *Hello Burger* (кафе), *Monica* (ресторан), *The Room* (кафе), *Master Zoo* (зоотовари), *Babybooks* (книжковий магазин), *Beauty House* (салон краси), *Lady Star* (салон краси), *Mary* (усе для весілля), *MEXX* (магазин одягу), *Sela* (магазин одягу), *Tiara* (усе для весілля), *Kira Plastinina* (магазин взуття), *RelaxMe* (салон краси), *LadyStar* (перукарня), *Ledi Ro* (магазин жіночого одягу), *Lerros* (магазин одягу), *DaySpa* (фітнес-клуб), *Shake It* (спортклуб), *Kims* (хімчистка), *Merla* (магазин одягу), *Melissa* (магазин сумок і ременів), *Dress Code* (магазин одягу), *Luxe* (хутряні вироби) та інші.

Порушенням мовного законодавства України є й те, що багато назв підприємств міста Черкас

зафіксовано російською мовою, зокрема: *Богатырь* (магазин чоловічого одягу), *Столичная* (ювелірний магазин), *Одесса* (магазин одягу), *Облака* (салон краси), *Елки-палки* (ресторан), *Прогресс* (магазин взуття), *Дом книги* (книжковий магазин), *Красавица* (перукарня), *Буквица* (книжковий магазин), *Мария* (салон краси), *Наталі* (салон весільних суконь), *Кофейник* (кафе), *Праздник* (усе для свята), *Адам и Ева* (салон-краси), *Миледи* (салон весільних суконь), *Модная точка* (магазин одягу), *Империя Люстр* (магазин для освітлення), *Твое мое* (магазин одягу), *Твой ангел* (салон-краси), *ЦентрОбувь* (магазин взуття), *Завиток* (салон краси), *Для милых дам* (магазин одягу), *Стол и Стул* (магазин мебельних товарів), *Ксюша* (продуктовий магазин), *Стумари* (кафе).

Як видно з дослідження, на сучасному етапі становлення фірмонімікону м. Черкас відбуваються глибинні трансформаційні процеси, наслідком яких є поява ненормативних варіантів онімів, зокрема назв об'єднань людей. Одним із найбільш поширених порушень правописно-

законодавчих норм української літературної мови є хибна адаптація чужорідних лексем, використання латинської графіки, російськомовні лексеми та інше.

Висновки. Упродовж тривалого часу, зокрема майже тридцятилітньої незалежності України, увага до онімної лексики мовознавців не є досить повною. Це сприяло хибній думці щодо статусу пропріальної лексики. Серед чималої кількості носіїв мови закріпилася неправильна упевненість у тому, що норми правопису української мови не поширюються на власні назви. Наслідком таких хибних переконань стало вживання онімів, які порушують норми чинного українського правопису. Ми простежили таку тенденцію до лексичного оформлення українського фірмонімікону посттоталітарної доби як порушення норм на всіх рівнях літературної мови.

Вивчення еколінгвістичних критеріїв функціонування мови, а також простеження за їх дотриманням забезпечать чистоту мови, її правомірні видозміни та трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белей О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття. Ужгород, 1999. 111 с.
2. Лесовець Н. Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Луганськ, 2007. 18 с.
3. Нуждак Л. Український ономастикон посттоталітарної доби у світлі еколінгвістики. Ужгород, 2012. 237 с.
4. Юрса Л. Еколінгвістичний стан сучасного фірмонімікону Львова. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. С. 88–92.

REFERENCES

1. Belei, O. (1999). Suchasna ukrainska erghonimia: vlasni nazvy pidpryyemstv Zakarpattia [Modern Ukrainian Ergonomics: Own Names of Transcarpathian Enterprises]. Uzhhorod [in Ukrainian].
2. Liesovec, N. (2007). Erhonimia m. Lughanska: strukturno-semantychnyi i socialno-funkcionalnyi aspekty [Ergonomics of Luhansk: structural-semantic and socio-functional aspects]. Extended abstract of candidate's thesis. Luhansk [in Ukrainian].
3. Nuzhdak, L. (2012). Ukrainski onimastykon posttotalitarnoi doby u svitli ecolingvistyky [Ukrainian onomasticon of the post-totalitarian era in the light of ecolinguistics]. Uzhghorod [in Ukrainian].
4. Yursa L. Ecolingvistychnyi stan suchasnoho firmonimiconu Lvova [Ecolinguistic condition of Lviv modern firmonimicon]. *Humanities science current issue*, 2020, Vyp. 27, pp. 88-92. [in Ukrainian].